

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2
0
2
4

No 5

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 916 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 30-mayda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Uy-joy qurilishi madaniyati, uning o'ziga xos xususiyatlari va tamoyillari.....	14
Davletov Islambek Xalikovich, Zikrullayev Valixon G'aybullayev o'g'li	
Hududlar investitsiya muhitini oshirish muammolari.....	20
Akbarov Bekmurod Miryakubovich	
Qoraqalpog'iston Respublikasi ellikqal'a tumanida turizm klasterini joriy qilish mexanizmi.....	26
Norchayev Asatullo Norbo'tayevich	
Small Business and Private Entrepreneurship is the Priority Direction of Our Country's Economy.....	34
Tulagan Tukhtaraliev, G'aniev Muhammadjon Xalilovich	
Resurs soliqlarini soliqqa tortish mexanizmlarini takomillashtirish.....	35
Tursunova Zulayxo Abdujobir qizi	
O'zbekistonda muqobil energiya manbalaridan foydalanish elektrotexnika sanoati rivojlanishining istiqboli sifatida.....	38
Uraimjonov Azizbek Raxmonjon o'g'li	
Oliy ta'limning raqobatbardoshligini ta'minlashda ta'lim sifatining mohiyati va asosiy tamoyillari (O'zbekiston misolida).....	44
Egamov Sevinchbek Maxsud o'g'li	
Financial Mechanisms of Supporting Textile Products Export.....	50
Gaybullayeva Gulbaxor Maxmudovna, Yakubova Ugiloy Mamasoliyevna	
O'zbekiston Respublikasida hududlarni mutanosib barqaror rivojlantirish masalalari va yechimlari.....	53
Hojiyev Tal'at Toshpo'latovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida ayollar biznesini shakllantirish yo'llari.....	58
Ibodullayeva Malohat Sirojiddin qizi	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda qishloq xo'jaligini rivojlantirishning xorijiy tajribasi.....	61
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich	
Turizm sohasi rivojlanishining istiqbollari.....	65
Ergashev Rahmatulla Xidirovich, Jabborova Zuhra Abdig'ani qizi	
Jahonda kabel bozorini rivojlantirish xususiyatlari va tendensiyalari.....	72
Uralov Olimjon Mahammadjonovich	
Namangan viloyatida yoshlarning iqtisodiy faolligi ko'rsatkichlari dinamikasini tahlil qilish.....	76
Mirzatov Baxtiyor Toxirovich	
Turizm sohasiga malakali kadrlar tayyorlashdagi muammolar va ularning yechimlari borasida tavsiyalar.....	81
A. I. Raxmatov	
Трансформация внешнеторговых связей Республики Узбекистана.....	87
Ахмедова (Жабборова) Нилуфар Икболжон кизи	
Korxonalarda investitsiyalarni moliyalashtirish manbalari va usullarining tahlili.....	92
Kuziyeva Nargiza Ramazanovna, Xusanov Faxriddin Jamoliddin o'g'li	
Turizmning mohiyati xususida nazariy yondoshuvlar va ularning tahlili.....	98
R. I. Pardayev	
Katta hajmga ega bo'lgan maxsus qurtxonalarda boqilayotgan ipak qurtlariga harorat va namlikni ta'siri.....	105
Raxmanova Xurinisho Egamovna	
Mahalliy byudjet daromadlarini shakllantirishda mahalliy soliqlar va soliqdan tashqari tushumlarning ahamiyati.....	109
Rajjaboyeva Dildora Zakirovna	
Banklarda stress-test asosida ESG-risklarni baholash.....	114
Nilufar Sharipova	
Yashil iqtisodiyotni rivojlantirishda banklarda ekologik va ijtimoiy risklarni baholash va boshqarish tizimini joriy etishning ahamiyati.....	118
Karimov Shamsiddin Akram o'g'li	
Qimmatli qog'ozlarni qiymatini baholash usullari va modellari.....	126
Botirxo'ja Aziza Faxmuddin qizi	
Sanoat ishlab chiqarishda diversifikatsiyaning nazariy asoslari.....	131
Davronbek Sharibjonovich Raximov	
Mamlakatimizda innovatsiyalarni moliyalashtirishning amaldagi holati tahlili.....	137
Aminov Farrux Farxadovich	

Raqamli iqtisodiyotda moliyaviy hisobot tahlilini takomillashtirishning o'ziga xos xususiyatlari.....	142
G. J. Jumayeva	
Qurilish sohasida logistika tizimlariga zamonaviy texnologiyalar bilan ta'minlanganlarning amaliy jihatlari....	145
Mirsodiqov Abdulla Tursunaliyevich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida inson kapitalini boshqarishdagi muammolar	151
Nematova Shaxlo Egamberdiyevna	
Aholi daromdlari va omonatlarini shakllantirishning nazariy asoslari.....	153
Xakimov Zohid Norbo'tayevich	
Tasvirlarga raqamli ishlov berish jarayonini intellektuallashtirish algoritmini yaratish.....	162
Zoirov O'lmas Erkin o'g'li	
Mintaqa iqtisodiyotida investitsiya faoliyatini moliyalashtirish samaradorligini baholash	168
Chilmatova Dilnoza Abdurahimovna	
Возможности внедрения и развития исламских банковских продуктов в рынок Узбекистана.....	172
Иноятowa Камолa Фуркатовна	
Davlat xizmatchisi faoliyatida ijtimoiy javobgarlikning o'rni	176
X. X. Ikramov	
Korporativ boshqaruv tizimida buxgalteriya hisobini tashkil qilishning o'ziga xos xususiyatlari	180
Abdug'aniyev Muhammadamin Abdug'affor o'g'li	
Hududiy kambag'allik chegaralarini aniqlashning ahamiyati (Qashqadaryo viloyati misolida).....	186
Hamdamov Shahzod Ilhom o'g'li, Alisher Yunusaliyevich Safarov	
Kichik biznesga mahalliy investitsiyalarni jalb qilish va ulardan samarali foydalanishda franshizaning roli	193
Rabimqulov Sherzod Murtozayevich	
Tijorat banklarida marketing strategiyalaridan foydalanishning ilmiy-nazariy asoslari.....	197
Maxamadjanov Akbar Maxamadaliyevich	
Davlat sherikchilik asosida maktab va maktabgacha ta'lim moliyashtirishligini o'ziga xos xususiyatligi.....	202
Boltaboev Murodbek Aybekovich	
Moliyaviy savodxonlikni rivojlantirish davr talabi	207
X. I. Boyev	
Banklarda chakana kreditlash turlari va ularni raqamli transformatsiya qilishning zarurligi	211
Axmedova Dilrabo Kurbondurdi qizi	
Rasmiy ish bilan bandlik – aholining munosib turmush darajasini ta'minlash demak.....	220
Farhod Bagibekovich Xalimbetov	
Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i uchun qo'llaniladigan soliq imtiyozlarining amaldagi holati va tahlili.....	224
Valiyeva Sayyora Xushbaqovna	
Автомобильная промышленности развитых стран: становление, развитие, пути совершенствования.....	231
Назарова Раъно Рустамовна, Абдухамидова Мафтуна Турсуналт кизи	
Влияние цифровизации на внешнеэкономическую деятельность	236
Шермаматова Ирода Ойбековна, Тиллаев Хуршиджон Сулаймон ўгли	
ИИ в банковском бизнесе: ключ к конкурентной привлекательности	242
Фаттахова Муниса Абдухамитовна	
Tijorat banklari kapitalining iqtisodiy mazmuni va uning tarkibi	247
Ergashev Axmadjon Maxmudjon o'g'li	
Особенности банковского кредитования и факторы препятствующие финансово-кредитной поддержке субъектов сферы туристических услуг.....	252
Розоков Мухаммадазиз Мансурович	
Factoring Operations in Banks.....	257
Boykabilova Iroda, Davronova Dilnoza Damirovna	
Moliyaviy sektordagi aksiyadorlik jamiyatlarining korporativ strategiyasini shakllantirishda risklarni bartaraf etish.....	261
Jaxongirov Rustam Jaxongirovich, Xo'jamurodov Asqarjon Jalolovich	
O'zbekistonning jozibador investitsiya muhitini yaratishda huquqiy asoslarni yanada takomillashtirishning ilmiy va amaliy zaruriyati	268
Oybek Elmuratov	
Qurilish materiallarini ishlab chiqarish korxonalarning boshqarish tizimini takomillashtirish.....	272
Uzakova Umida Ruzievna	

Tashkent Economy – Locomotive of the Country's Economy	278
Akramova Aziza Abduvohidovna, Maqsudov Bunyod Abdusamadovich	
O'zbekiston Respublikasida ishbilarmonlik turizmining tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish yo'llari	282
Musayeva Shoira Azimovna, Usmonova Difuza Ilhomovna	
Mintaqalar iqtisodiyotining barqaror o'sishini ta'minlashda investitsiyalardan samarali foydalanish mezonlari va ularni hisoblash usullari	288
Norqobilov Nusrat Norsaitovich	
Marketing strategiyasi: raqobatchilik sharoitida tadbirkorlik faoliyatini yuritishning rivojlantirilishi	292
Kutbitdinova Moxigul Inoyatovna, Matrizayeva Dilaram Yusubayevna	
Mahalliy budjetlar mablag'laridan samarali foydalanishni ta'minlashning eng asosiy istiqbolli yo'nalishi	299
S. Y. Ismoilova	
Atrof-muhitga zararsiz, tabiiy tarkibli korroziya ingibitorlari turlarini tahlil qilish	304
Qurbonova Firuza Solexovna	
Oliy ta'lim muassasalarida xarajatlar smetalari ijrosi hisobini yuritish tartibi	310
AbdulAziz Norqo'chqorov Ziyadullayevich	
Tijorat banklarining investitsion faoliyati samaradorligi va uni rivojlantirish yo'llari	316
Olimova Nodira Xamrakulovna	
Baholangan majburiyatlar hisobini takomillashtirish	328
Ochilov Farxodjon Shavkatjon o'g'li	
Qurilish-pudrat tashkilotlarida auditorlik tekshiruvda faoliyat uzluksizligini baholash	335
Tulovov Erkinjon To'liqin o'g'li	
Основные направления развития инвестиционной деятельности предприятий	339
Махкамова Надира Саидмуратовна	
Milliy statistika axborot tizimlarining funksional jihatlari va o'ziga xos xususiyatlarining tahlili	344
Otajonova Gulhayo Maqsud qizi	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini boshqarish axborot tizimini modellashtirish	349
Xudoyorov Laziz Niyozovich, Ergashova Nargiza Boboxonovna	
Mamlakatimizda aksiz to'lanadigan tovarlarni soliqqa tortish usullari	355
Alimardonov Muxammadi Ibragimovich, Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich	
Iqtisodiy rivojlanish sharoitida investitsiya loyihalarini jalb qilgan mablag'lar orqali moliyalashtirishning zarurligi	361
Amonova Dilafro'z O'tkurovna	
To'lov tashkilotlarini tashkil etishda xatarlarni boshqarish	366
Axmedov Miraziz Alisherovich	
Korxonada inson kapitalini rivojlantirish tizimi va konsepsiyasini takomillashtirish imkoniyatlari	371
Hamrokulov M. O.	
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida kichik sanoat zonalari faoliyatining zarurligi va iqtisodiy-huquqiy maqomi	379
Shodmonqulov Kamoliddin Murodillayevich	
Bank tizimida marketing faoliyati orqali yangi innovatsion xizmatlarni joriy etishning zamonaviy holati	383
Raxmatov Temur Sotiboldiyevich	
Экономическая сущность инновационной деятельности в банковском секторе	392
Шадиева Дилдора Хамидовна	
Yengil sanoat taraqqiyotining xitoy tajribasi va undan o'zbekistonda foydalanish imkoniyatlari	396
Jumaniyazova Feruza Rajabovna	
Tut parvonasi zararkunandasining biologik tarqalishi va zararini oldini olish choralari	406
Oybek Toshtemirovich Karimov	
Ijtimoiy adolat va ayollar huquqlari: kasbiy kamsitish	410
Iminova Nargizaxon Akramovna	
Ishsizlik nafaqalari tayinlash va xalqaro tajriba	416
Sholdarov Dilshod Azimiddin o'g'li	
Takroriy ekinlar urug'ini to'g'ridan-to'g'ri nol ishlov berish orqali ekadigan qurilmaga tushadigan yuklamaning nazariy tadqiqoti	422
Abdullayev Baxodirjon Valijon o'g'li	
Banklarida jinoiy faoliyatdan olingan daromadlarni legallashtirishga qarshi kurashish tizimining roli	426
Abdullayeva Dildora Qudratovna	

Biologik aktivlar hisobini moliyaviy hisobotning xalqaro standartari asosida tashkil etishning uslubiy jihatlari	429
Adxamov Samariddin	
Barqaror iqtisodiy o'sishga erishishda to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarning ahamiyati.....	434
Asqarova Mavluda Turabovna, Otajonova Charosxon Polvonquli qizi	
Ilmiy-innovatsion iqtisodiyotda suv xo'jaligini rivojlantirish muammolari, yechimlar va natijalar: fundamental asosda.....	439
Babadjanov Abdirashid Musayevich	
Budjet tashkilotlarida buxgalteriya hisobini yuritishning milliy va xalqaro standartlari.....	445
Maxamadaliyeva MahliyoXon Maxamadmurod qizi	
Tijorat banklari aktivlari va ularni samarali boshqarish nazariy asoslari	452
Masharipov Maxmud Bekturdiyevich	
Tijorat banklarning moliyaviy faoliyatida yuzaga keladigan xavf-xatar va uning mohiyati	457
Rashidov Raximjon Iskandarovich, Abduraxmonov Anvar Akbar o'g'li	
Kichik sanoat zonalarini barpo etish va rivojlantirish omillari va hozirgi holatining tahlili	463
Samijonov Musobek G'ayratjon o'g'li	
Moliyaviy menejment tizimi samaradorligini oshirishda raqamli marketing strategiyasidan foydalanish	470
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich	
O'zbekiston Respublikasi moliyaviy tizimida byudjetdan tashqari jamg'armalarning ahamiyati va o'rni	477
Babanazarova Gulzar Ziautdinovna, Ajibayeva Rauiya Maxsudovna	
Aholi daromadlarini oshirishda asalarichilikning o'rni	483
Xudayarova Zuxra Yuldashevna	
Цифровые и традиционные методы сбора информации в маркетинговых исследованиях: сравнительный анализ	486
Бекназова Комилахон Миркамол кизи	
Tijorat banklari faoliyatida iqtisodiy risklar va ularni nazariy asoslari.....	494
Burxonov Asliddin Asqar o'g'li	
Biznes tuzilmalarini diversifikatsiya qilish modellari va usullari hamda innovatsion rivojlanish strategiyalarining qiyosiy tavsifi.....	501
Matyqubova Dilfuza Olimboyevna	
Тенденции развития пищевой промышленности Узбекистана.....	507
Назарова Раъно Рустамовна, Нигматуллаева Гульчехра Нуруллаевна	
Soliq-bojxona siyosatining dolzarb masalalari va ularni takomillashtirish yo'nalishlari.....	513
Usmonov Kaxramonjon Akbaraliyevich	
Статистический анализ факторов, влияющих на бренд молока и молочных продуктов в Узбекистане	517
Холдарова Фариза Тухтабаевна	
Правовое регулирование рынка цифровых активов и криптовалют.....	523
Якубова Ш. Ш., Рашидов Рохимжон Искандарович	
Efficiency of Internal Audit Service and Report Improvement: Control of Sanatorium-Wellness Institution	532
Shafkarov Fahriddin Khudaiberdievich	
Development of Digital TV Services in the Conditions of Digitalization of the Economy.....	538
Farhad Karimov	
Kichik biznes faoliyatida muhim muvaffaqiyat omillarini belgilashning ahamiyati va ularni baholash.....	542
Kabulova Nurgo'zal Umirbek qizi	
Barqaror iqtisodiy o'sishni ekonometrik tadqiq etish	545
Muminova Maxbuba Abduvafoyevna	
Korxonaning moliyaviy-xo'jalik faoliyati ko'rsatkichlarini baholash.....	552
Musurmonova Mahbuba Omonovna	
Tadbirkorlik subyektlari tashqi savdo faoliyatini ichki tartibga solishni takomillashtirishning ayrim jihatlari..	556
To'rayev Nurbek Muxammadovich	
Temir yo'l transportida xizmat ko'rsatish jarayonini rivojlantirishning retseptiv tahlili	561
Raxmonov G'ayrat Ismatulloyevich	
Strategik boshqaruv hisobi va uning uslubiyotini takomillashtirish masalalari.....	566
Sharipova Shoxida Abdinabiyevna	
O'zbekiston Respublikasida "yashil" iqtisodiyotni qo'llab-quvvatlashning iqtisodiy mexanizmlari.....	571
Shodmonov Ruslan G'olib o'g'li	
Institutsional investorlar faoliyatini tashkil etishning kontseptual jihatlari	578
Sultanov Maxmud Axmedovich	

Tijorat banklari foydasini soliqqa tortishning ayrim me'yoriy-huquqiy asoslari.....	582
Turanov M. Sh.	
O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotining rivojlanishida tijorat banklarining o'rni.....	590
Zubaydullayeva Zulayxo Karimovna, Kaxarova Dildora Erkinovna	
O'zbekistonda tayyor kiyimlar bozori ko'lamini oshirishda marketing strategiyalarining samaradorligi.....	600
Urazov Mansur Musurmanovich	
Yevropaga barqaror eksport va qishloq xo'jaligida yashil rivojlanish uchun Mosh bozori strategiyalarining ta'sirini baholash.....	603
Valiyeva Aziza Anvar qizi	
Rangli tasvirlarga raqamli ishlov berish jarayonlarini paralellashtirish.....	609
Xidirova Barchinoy Ilxomovna	
Korxonalarda ishchi personal ehtiyojlarini motivatsiyaga ta'siri.....	614
Aripov Oybek Abdullayevich, Axmedov Muzaffar Shokirjonovich	
Цифровые и традиционные методы сбора информации в маркетинговых исследованиях: сравнительный анализ.....	619
Бекназова Комилахон Миркамол кизи	
Iqtisodiyotning erkinlashtirilishi sharoitlarida kichik biznes sektori rivojlanishining imkoniyatlari.....	627
Botirova R. A., Sirojiddinov I. Q.	
Positioning Textile Products in Competitive Strategy.....	630
Икрамова Нодира Бурхон кизи	
Sanoatni tarkibiy o'zgarishlar asosida maqbullashtirish va samaradorlik ko'rsatkichlarini prognozlash.....	635
Kasimov Azamat Abduraimovich	
O'zbekiston Respublikasi budjetini shakllanishida egri soliqlarni undirishning fiskal samaradorligi.....	642
Abdulxayeva Shahnoza Muxammadiyevna	
To'qimachilik klasterlari eksport salohiyatini boshqarish masalalari.....	649
Mamasoliyev G'ayratbek Maxamadyusupovich	
Влияние плодородности почвы на урожайность хлопчатника в хлопково-текстильных кластерах Республики Каракалпакстан.....	654
Сагиева Молдир Оразбай кизи	
Оценка категории вейпов среди курильщиков электронных сигарет Узбекистана.....	659
С. М. Мирзалиев, М. О. Куролов, Г. К. Абдурахманова, Джуди Сметана, Крисси Льюис	
Jahon kabel bozorini tatbiq etish va rivojlantirish xususiyatlari.....	672
Uralov Olimjon Maxammadjonovich	
Moliyaviy hisobotlar va ularni tuzish va auditorlik tekshiruvdan o'tkazishning uslubiy jihatlarini rivojlantirish.....	677
Nomozova Qumri Isoyevna, Abdinazarov Samijon Abbos o'g'li, Jabbarov Azamat Murodullayevich, Boymurodov To'liqin Azamatovich	
Digital Transformation Implementation Directions and Instrument Analysis.....	684
Abdurakhmonov Abdumalik Abdurashidovich	
Understanding Financial Indicators and Their Strategic Utilization: Insights from Global Practices and Uzbekistan's Experience.....	688
Astanova Zarnigor Obid qizi, Tukhtabaev Jamshid Sharafetdinovich, Jurayev Xurshid Mamatkulovich, Ismatova Kamola Obid qizi	
Turizm xizmatlari eksportida zamonaviy texnologiyalar orqali xizmatlar sifatini oshirishning ahamiyati.....	694
Bakhromov Akmal Abduvahid o'g'li	
Sanoat korxonalarida personal mehnatini tashkil etishni optimallashtirish yo'llari.....	699
Dilovarxo'jayeva Dilnozaxon Shavkatxo'ja qizi, Rustamova Dilnoza Jamshid qizi, Axtamova Parizod Oybek qizi, Nuritdinova Maftuna Jahongirovna	
O'zbekiston Respublikasida pul-kredit siyosati instrumentlaridan foydalanish amaliyotini takomillashtirish..	705
Kaxarova Dilnoza Shavkatovna	
Bojxona faoliyatini transformatsiyalashda innovatsion boshqaruvni takomillashtirishga oid nazariy qarashlar.....	711
Ro'ziboyev Muhiddin Xushnudovich	
Xizmat ko'rsatish sohasida aholining tadbirkorlik faolligini oshirish tendensiyalari.....	714
Xudayarova Maftuna Shavkatovna	
O'zbekiston qishloq xo'jaligini rivojlantirishda xorijiy va mahalliy investitsiyalarning o'rni.....	721
Yusupov Komaliddin Baxtiyor o'g'li	

Факторы успеха в управлении инвестициями промышленных предприятий	725
Ёдгоров Сардорбек Самадович	
Issues of minimizing risks related to mortgage lending of commercial banks of the republic of Uzbekistan	730
Kulliev Istam Yangimurodovich	
O'zbekiston Respublikasida nomoddiy aktivlar hisobini moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari talablari asosida tashkil etish xususiyatlari	739
Pardayeva Zulfizar Alimovna	
Tijorat banklari faoliyatida risklarni pasaytirish yo'llari.....	744
Toymuxamedov Ibroxim Rixsiboyevich	
Investitsiyalar – moliyaviy barqarorlik kafolati.....	750
Xaydarov Nizamiddin Xamrayevich	
Современные подходы к управлению системой заработной платы и льгот в условиях рыночной экономики	755
Дониерова Фотимабону Алишер кизи	
Atrof-muhit muhofazasida xulq-atvor iqtisodiyotining roli	763
Djalilov Farxod Abduganiyevich	
Eco-Paths of Uzbekistan: How Corporate Social Responsibility in Tree Planting and Transport Infrastructure is Paving the Way For Sustainable Futures.....	767
Oybekov Shohjahon Akmal o'g'li, Alfira Sofia, Yangiboyev Sirojiddin Jo'ramurodovich	
Oliy ta'lim xizmatlar bozorida raqamli marketingning ahamiyati.....	775
Ruziyeva Shaxlo Raupovna	
Sanoatning kon-geologiya korxonalari iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash xususiyatlari.....	780
Xotamov Javohir Abdusharop o'g'li	
Qishloq xo'jaligi agrotexnologiyalarni tijorat banklari orqali kreditlash yo'llari	785
Isakov J. Ya.	
Savdo korxonalarini rivojlantirishda tijorat banklarining ahamiyati va ularni takomillashtirish istiqbollari.....	792
Aktamov Abduvali Abdug'ani o'g'li	
Ekologik muammolar va "yashil" iqtisodiyot.....	798
Axunova Shohista Nomanjanovna, Maxkamova S. Sh.	
Rivojlangan mamlakatlar tajribasida umidsiz soliqlar qarzini hisobdan chiqarish tartiblari va uni amaliyotda qo'llash masalalari.....	802
G'aybullayev Abdunabi Abduvohid o'g'li, Usubjanov Shavkat Sidiqjanovich, Abdulazizov Baxodirjon Muhammadzohid o'g'li	
Qishloq xo'jaligida qiymat yaratish zanjirini raqamli texnologiyalarni qo'llash asosida takomillashtirish	806
Iroda Turdibayevna Kudratova	
Soliq hisobi va tahlilini takomillashtirishning asosiy yo'nalishlari.....	812
Jumayev Umid Nazarovich, Xo'jayev Sadridin Mamatmurotovich, Gapparov Zokirjon Bozorovich	
Biznesni raqamlashtirishning iqtisodiy mazmuni va biznes transformatsiyasining nazariy asoslari.....	816
Mamajonov Fayzullo Abdusamatovich	
Tadbirkorlik subyektlari eksportini rivojlantirishda raqamli platformalardan foydalanishning xorijiy tajribalari va ulardan foydalanish yo'llari	820
Mamasoatov Dilshod Ravshanovich	
O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotning ahamiyati va iqtisodiy rivojlanishga ta'siri.....	828
Maxmudaliyeva Manzuraxon Raxmon qizi	
Globalshuv sharoitida iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlash masalalari	831
Qo'ziyev Shodiyor Qilichboy o'g'li, Xakimov Javohir Hamza o'g'li, Turganbaev Nursultan Bayram o'g'li, Masharipov Rasulbek Jo'rabekovich, Xasanov Ruslan Raxmatovich	
Davr xarajatlari va audit hisobini takomillashtirish.....	837
Quliyev Komiljon Shuxratovich, Ismatov Shohislom Nabi o'g'li, Qilichov Chingiz Ne'mat o'g'li, Shukurov Nurbek Akbarovich	
Innovatsion ta'lim texnologiyalarining mohiyati va nazariy asoslari.....	840
R. K. Ollaberganova	
Mamlakatda moliya bozorini takomillashtirishning asosiy yo'nalishlari.....	845
Rizayeva Laylo Patxulla qizi, Boboqulova Shaxlo Turg'in qizi, Aminjonova Nozima Naimjonovna	
Qishloq xo'jaligida pillachilik biznesini rivojlantirish sharoitlari va imkoniyatlardan samarali foydalanish tahlili	850
Turgunov Odilbek Maripovich	
Hudud investitsion faolligini oshirishda marketing strategiyalaridan samarali foydalanish yo'llari	857
Achilov Abrorjon Niyatqobilovich, Ergashev Alijon Hojimatovich	

Инструменты финансового рынка в сокращении уровня бедности в экономике Республики Узбекистан.....	861
Саиткулова Матлуба	
“Yashil” iqtisodiyot, ekologiyalashtirish va barqaror rivojlanish integratsiyasi: barqaror kelajakni ta’minlashga kompleks yondashuv.....	866
Tadjibayev Zakir Malikovich	
O‘zbekistonda iqtisodiy faollikni ta’minlashga qaratilgan fiskal va monetar siyosatlarining hozirgi holati.....	871
Xudeybergenova Nigora Turgunbayevna	
Davlat budjetida g‘azna ijrosining o‘rni.....	878
Jo‘rayeva Mohinur Norqul qizi, Axmedova Yashnar Abdulla qizi, Nosirova Jamila Akbarovna	
Davlat budjeti daromadlarining ijrosi va nazorati.....	882
G. M. Samandarova	
Sanoat korxonalarida intellektual resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish mexanizmi.....	887
Q. A. Odinayev	
Tools of State Policy for Sustainable Development of Social Infrastructure in Uzbekistan.....	892
Abbasov Baurjan Madiyarovich, Navik Istikomah, Se M.Si, Nasriddinov Fazliddin	
Некоторые вопросы инноваций в развитии банковской деятельности.....	898
Джураев К. Т.	
Применение цифровых технологий в противодействии финансовым мошенничествам	905
Гадаев Исмат Ядгарович	
Turizm sohasida kadrlar tayyorlashga ilmiy-nazariy yondashuvlar va kadrlarning zamonaviy kompetensiyalari	909
Yuldasheva Dilnoza Ulug‘bekovna	
Tijorat banklarining passiv operatsiyalarini samarali boshqarishni takomillashtirish.....	913
Sarimov Shaxbozali Soatali o‘g‘li	
Kichik biznes subyektlari tomonidan ishlab chiqarilgan mahsulotlar hajmi tahlili	919
Suvonov Ibrohim Izbasarovich, Yoqubjonov Azizjon Qobiljon o‘g‘li	
Pulga talab va taklifni statistik prognozlash masalalari	923
Ibrohimov Muhammadjon Abdullajanovich	
Tadbirkorlik subyektlari faoliyatini rivojlantirishda soliq tizimi.....	928
Akbarov Akramjon Ibroximjonovich	
Kichik biznes subyektlari faoliyatida raqamli texnologiyalardan foydalanishni takomillashtirish usullari	932
To‘rayeva Nafisa Odiljonovna	
Behavioral Theory of the Firm	938
Egamberdieva Oydin Abror kizi	
O‘zbekiston hududlarida turizm turlarini rivojlanish orqali bandlik darajasini oshirish.....	944
Bolqiboyeva Ug‘iloy Bolqiboy qizi	
Mintaqa soliq tizimida yashirin iqtisodiyot ta’sirini baholash omillari	949
Eshniyazova Yulduz Yuldashbayevna, Sapayev Maxsudbek Karimovich	
Sug‘urtaning iqtisodiyotdagi o‘rni va uning rivojlanishiga ta’sir etuvchi omillar	953
Iminov Toxirjon Karimovich	
O‘zbekistonda xizmat ko‘rsatish sohasini rivojlantirishda investitsiyalarni jalb qilish mexanizmini takomillashtirish	957
Malikova Shoiray Baxtiyorovna	
O‘zbekiston tikuv-trikotaj korxonalarining xalqaro bozorlardagi mavqeyini oshirish yo‘llari.....	962
Vafoyeva Dilafruz Ikromovna	
Kichik biznes sohasini istiqboldagi rivojlanishida davlat siyosati.....	968
Abdug‘aniyev Murodjon Shavkat o‘g‘li	
Innovative Development of Business Activity.....	972
Son of Otakhanov Sardorbek Makhammadali	
Aholi bandligini oshirishda xususiy tadbirkorlikning o‘rni.....	976
Mamajonova Gulbaxor Toxirjon qizi	
Turizm sohasida logistikani rivojlantirish masalalari	980
Muxtorova Indirabonu Yasharbek qizi	
Marketing logistikasining zamonaviy yondashuvlari.....	985
Pardayev Sherzod Xolmurodovich	

Raqamli transformatsiya sharoitida jamoat tashkilotlarini boshqarishni takomillashtirishga oid nazariy qarashlar	991
Raxmonov Abduxalil Rasulovich	
O'zbekistonda barqaror rivojlanish maqsadlarini amalga oshirishda iqtisodiy ko'rsatkichlar tahlili.....	995
Shodiyev Xurshedjon Karimovich, Ibragimov Elmurod Gulboynor o'g'li, Baxtiyorov Sherali Muzaffarovich, Burxanov G'ofur Baxodirovich	
Kichik biznesni qo'llab-quvvatlash infratuzilmasini rivojlantirishning innovatsion mexanizmini takomillashtirish	1000
Shomurodova Mahliyo G'ulomjonovna	
2020–2030-yillarda O'zbekiston Respublikasini “yashil” energiya bilan ta'minlash uchun olib borilayotgan islohotlar	1004
Tojiyev Bilol Abdirosulovich, Azimov Erkin Umidovich	
Ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarni takomillashtirish asosida inson kapitalini rivojlantirish	1009
Ubaydullayev G'ayrat Zuvaytovich	
Ways to improve internal audit in enterprises in the digital economy	1014
Kodirova Zulhumor Namazovna	
Investment Management is an Important Factor of Economic Development.....	1019
Yuldasheva G. A., Ziyayev Dilshodjon	
Tadbirkorlik kambag'allikni qisqartirish asosiy omilidir.....	1022
Aliyev Akmal, Bozorova Ozoda Raximovna	
Kichik biznesni mahalliy darajada boshqarish holatini baholashda mavjud iqtisodiy salohiyatni hisobga olgan holda yondashish uslubiyoti.....	1026
Ubaydullayev Akmal Tulkinboyevich	
Формирование механизмов стратегического управления развития химической отрасли.....	1033
Бибутова Шахло Саъдуллаевна	
Davlat-xususiy sheriklik munosabatlarini samarali tashkil etish mezonlari va omillari.....	1038
Z. Abdikarimova, S. Madaminov	
Особенности банковского кредитования и факторы препятствующие финансово-кредитной поддержке субъектов сферы туристических услуг.....	1042
Каримова Азиза Махомадризовна, Розоков Мухаммадазиз Мансурович	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda kichik biznesning amaliy ahamiyati.....	1047
Mamajanova Gulbaxor Toxirjon qizi, Abdug'aniyev Murodjon Shavkat o'g'li	
Milliy innovatsion tizimning shakllanishida oliy ta'lim muassasalarining innovatsion rivojlanish prinsiplari...	1052
Nishonov Dilshod Shamsiddinovich	
Oliy ta'limda o'quv jarayonini samaradorligini oshirishda multimediya texnologiyalaridan foydalanish.....	1058
Saydullayeva Saodat Abdumajidovna	
Tadbirkorlik subyektlari faoliyatini rivojlantirishda mikromoliyalash-tirishning xususiyatlari	1063
Tojiyev Javlonbek Rustamovich	
O'zbekiston Respublikasi fiskal siyosatining siklik xususiyatini aniqlash masalalari	1067
Sheraliev Javoxirbek Jaxongir o'g'li	
Управление хозяйственной деятельностью торговых предприятий.....	1073
Юлдашева Гульмира Азатовна, Зияев Дилшоджон	

KICHIK BIZNESNI MAHALLIY DARAJADA BOSHQARISH HOLATINI BAHOLASHDA MAVJUD IQTISODIY SALOHIYATNI HISOBGA OLGAN HOLDA YONDASHISH USLUBIYOTI

Ubaydullayev Akmal Tulkinboyevich

I.f.f.d (PhD), "University of Business and Science"

Annotatsiya: Ushbu maqolada kichik biznes faoliyatini o'ziga xos xususiyatlarining mahalliy boshqaruv bilan mushtarak jihatlari, kichik biznesni mahalliy darajada boshqarish iqtisodiy mexanizmining tarkibi, kichik biznesni mahalliy darajada boshqarish iqtisodiy mexanizmi samaradorligini baholashning uslubiy masalalari tadqiq etilgan.

Kalit so'zlar: kichik biznes, iqtisodiy mexanizm, samaradorlik.

Abstract: This article discusses aspects of the specifics of small business activities common with local government, the structure of the economic mechanism of small business management at the local level, methodological issues of evaluating the effectiveness of the economic mechanism of small business management at the local level.

Key words: small business, economic mechanism, efficiency.

Аннотация: В данной статье рассмотрены общие с местным самоуправлением аспекты специфики деятельности малого бизнеса, структура экономического механизма управления малым бизнесом на местном уровне, методические вопросы оценки эффективности экономического механизма управления малым бизнесом на местном уровне.

Ключевые слова: малый бизнес, экономический механизм, эффективность.

KIRISH

Kichik biznes sohasining boshqaruv obyekti jihatidan o'ziga xos xususiyat va tavsiflarining kuchli darajada namoyon bo'lishi, ayniqsa, kichik biznesni mahalliy darajada boshqarishda mazkur holatni to'liq e'tiborga olgan holda faoliyat samaradorligini ta'minlashning ahamiyatini kuchaytirmoqda. "Mahalliy o'zini o'zi boshqaruv organlari o'z hududlarida biznesni rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlarni yaratishiga asoslanuvchi mahalliy-xususiy sheriklik usullari tobora kengayib bormoqda. Kichik tadbirkorlikning rivojlanishi – bu qo'shimcha ish o'rinlari, mahsulot ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatishni mahalliy ehtiyojlar uchun amalga oshirish, mahalliy byudjetga soliq to'lovlarini namoyon etadi. Yirik korxonalarda ishlab chiqarishning pasayishi va ish o'rinlarining qisqarishi sharoitida kichik biznes ko'plab mahalliy tuzilmalarda hayotni ta'minlashning asosiy omiliga aylanmoqda". Bu esa muntazam ravishda kichik biznesni mahalliy darajada boshqarishning iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirib borishni taqozo etmoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Iqtisodiy adabiyotlarda mexanizm tushunchasi ko'plab olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Jumladan, D.M. Juravlev "Tizimning ko'plab elementlari o'rtasidagi o'zaro ta'sir jarayonlarining ifodasi sifatidagi "mexanizm" tushunchasi o'z vaqtida texnika fanlaridan olingan bo'lib, mexanizm tushunchasi ostida mashina, apparat yoki asbobni harakatga keltiruvchi, ta'sirni uzatuvchi va energiyani o'zgartiruvchi ichki tuzilmasi nazarda tutiladi. Umumiy holatda mexanizm kirish (energiya) va chiqish (talab etilayotgan natija), o'zaro ta'sir qiluvchi (yuklama) va boshqa elementlar (ish)ni harakatga keltiruvchi (energiyani uzatish)ning oldindan belgilangan parametrlariga ega bo'lgan, muayyan tarzda o'zaro bog'langan alohida elementlarini namoyon etadi.

Texnik tizimlarga taqqoslaganda, ijtimoiy-iqtisodiy tizimlarga nisbatan “mexanizm” atamasi jo‘shqinlik, o‘zgaruvchanlik, tarkibiy elementlarning bir turda bo‘lmasligi, dastlabki holatga qaytish imkonining mavjud emasligi va boshqa funksional tavsiflar bilan bog‘liq bo‘lgan qator xususiyatlarga ega”^[2], deb ta’kidlaydi.

Bundan ko‘rinadiki, mexanizm – bu muayyan ichki tartibga ega bo‘lgan, hodisa yoki jarayonlarga kuch (ta’sir) beruvchi ichki elementlarning o‘zaro bog‘liqlik va ta’sirdagi harakatidir. Mexanizm tushunchasiga berilgan ta’riflar va izohlar pirovardida o‘zining mazmunan yaqinligi va shaklan o‘xshashligi bilan ajralib turadi. Bu boradagi qarashlar va ular asosidagi mulohazalarni quyidagi xulosa orqali ifodalash mumkin: “Biz “mexanizm” atamasining har qanday turlicha ta’riflari, manbalaridan foydalanishimizdan qat’iy nazar, u umumiy asosga ega: mexanizm – bu obyektning harakatga keltiruvchi ko‘plab o‘zaro bog‘liq elementlardir. Bu o‘rinda ikkita yondashuv ajralib turadi: mexanizm obyektning rivojlanishiga ta’sir ko‘rsatuvchi elementlar majmui sifatida hamda obyektning rivojlanishini ta’minlovchi elementlarning o‘zaro aloqasi va o‘zaro ta’siri sifatida qaralishi mumkin”^[3].

Shuni ta’kidlash kerakki, faqat iqtisodiy parametrlarni hisobga oladigan va guruh tuzish ko‘lamining xususiyatlarini, tadbirkorlik faoliyatining kollektivlik darajasini hisobga olmaydigan boshqaruv yondashuvi kichik biznesning keng ko‘lamli rivojlanishini ta’minlay olmaydi va faqat “zaif yoki samarasiz tadbirkorlik” ning ishlashiga olib keladi^[4].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolada belgilangan tadqiqot vazifalarini hal etish uchun statistik, solishtirma tahlil usuli, korrelyasion va regression tahlil, so‘rovnoma va boshqa usullar qo‘llanilgan.

Solishtirma tahlil usuli – bu umumiy ilmiy usullar qatoriga kirib, u empirik tahlil xarakteristikasiga ega. Uning turlari ko‘p, masalan, solishtirmataqqoslash, tarixiy solishtirma va boshqalar. Statistik usulning umumiy mohiyatini quyidagicha izohlash mumkin: yig‘ilgan ma’lumot bazasi ma’lum kategoriyalar bo‘yicha guruhlanishi, tizimlashtirilishi hamda ikki va undan ko‘p bo‘lgan bir guruh va rekvizitga ega ko‘rsatkichlarni bir-biri bilan nisbiy solishtirish amalga oshiriladi va holatga baho beriladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Hududlar bo‘yicha kichik biznesni mahalliy darajada boshqarish samaradorligini baholashning murakkabligi bu boradagi amalga oshirilgan hisob-kitob yoki qo‘llanilgan usul erishilgan natijaning mahalliy boshqaruv samaradorligi bilan bevosita bog‘liqligini ifodalay olmasligi orqali namoyon bo‘ladi. Shunga ko‘ra, hududlardagi tadbirkorlik faoliyatining rivojlanish natijalari tarkibida aynan mahalliy darajada boshqarishning ta’siri hisobiga olingan qismini aniqlashning ilmiy-uslubiy asosi tadqiqotning diqqat markazida turadi. Umumiy holda, kichik biznesni boshqarish darajasini baholash uchun umumiy iqtisodiyot natijalari bilan kichik biznes sub’yektlari faoliyat natijalari o‘zaro taqqoslab ko‘riladi.

Viloyat tumanlari iqtisodiy salohiyatining turliligi sharoitida har bir tumandagi tadbirkorlik faoliyatining rivojlanish natijalari tarkibida aynan mahalliy darajada boshqarishning ta’siri hisobiga olingan qismini aniqlash muhim. Bunda tumanlar iqtisodiy salohiyatini shartli tarzda bir xil darajaga keltirib, natijalarni qaytadan hisoblash chiqish bu boradagi o‘ziga xos yondashuv hisoblanadi. Mazkur uslubiy yondashuvda quyidagi ko‘rsatkich va hisob-kitoblardan foydalanish tavsiya etiladi (1-jadval).

1-jadval: Hududlar bo‘yicha kichik biznesni mahalliy darajada boshqarish holatini baholashda mavjud iqtisodiy salohiyatga ko‘ra yondashish uslubiyoti¹

Ko‘rsatkich	Hisoblash tartibi	Shartli belgilar
Hududlar bo‘yicha kichik biznes sub’yektlari nisbiy faoliyat barqarorligining oshishi koeffitsiyenti	$K_{FB} = \frac{\sum JK}{\sum KBK} = \frac{\sum_{i=1}^m JK_{in-1} / \sum_{i=1}^m JK_{in}}{\sum_{i=1}^m KBK_{in-1} / \sum_{i=1}^m KBK_{in}}$	K_{FB} - hududlar bo‘yicha kichik biznes sub’yektlari nisbiy faoliyat barqarorligining oshishi koeffitsiyenti; $\sum JK$ - jami korxonalarning tahlil davridagi nisbiy barqarorlik o‘shish sur‘atlari yig‘indisi, foiz; $\sum KBK$ - kichik biznes korxonalarning tahlil davridagi nisbiy barqarorlik o‘shish sur‘atlari yig‘indisi, foiz; JK - faoliyat ko‘rsatmayotgan jami korxonalar soni, birlik; KBK - faoliyat ko‘rsatmayotgan kichik korxonalar soni, birlik; n – tahlil qilinayotgan davrdagi muayyan yil; $i = 1 \dots m$ - tahlil davridagi yillar soni.

1 Muallifning ishlanmasi asosida tuzilgan.

Hududlardagi faoliyat ko'rsatmayotgan kichik biznes korxonalarining solishtirma salmog'i indeksi	$I_{FK} = \frac{\sum_{i=1}^n HQ_i / UQ_i}{n}$	I_{FK} - hududlardagi faoliyat ko'rsatmayotgan kichik biznes korxonalarining solishtirma salmog'i indeksi; HQ - muayyan hududdagi faoliyat ko'rsatmayotgan kichik biznes korxonalar soni, birlik; UQ - barcha hududlar bo'yicha faoliyat ko'rsatmayotgan kichik korxonalar umumiy soni, birlik; n - tahlil qilinayotgan davrdagi yillar soni.
Muayyan hududdagi faoliyat ko'rsatmayotgan jami korxonalar tarkibida faoliyat ko'rsatmayotgan kichik biznes korxonalarining ulushi	$I_{KBU} = \frac{\sum_{i=1}^n KBK_i / JK_i}{n}$	I_{KBU} - hududdagi faoliyat ko'rsatmayotgan jami korxonalar tarkibida faoliyat ko'rsatmayotgan kichik biznes korxonalarining ulushi indeksi; JK - faoliyat ko'rsatmayotgan jami korxonalar soni, birlik; KBK - faoliyat ko'rsatmayotgan kichik korxonalar soni, birlik; n - tahlil qilinayotgan davrdagi yillar soni.
Kichik biznes sub'yektlari faoliyati natijalarining yillar davomidagi o'zgarishlarini ifodalovchi o'rsatkichlarning o'rtacha arifmetik qiymati	$O'D_{KB} = \frac{\sum_{i=1}^n X_y / X_{y-1}}{n}$	$O'D_{KB}$ - kichik biznes sub'yektlari faoliyati natijalarining yillar davomidagi o'zgarishlarini ifodalovchi ko'rsatkichlarning o'rtacha arifmetik qiymati, baravar; X - kichik biznes sub'yektlari muayyan faoliyati natijalarining qiymati, mlrd. so'm; y - tahlil qilinayotgan muayyan yil; n - tahlil qilinayotgan davrdagi yillar soni.
Kichik biznes sub'yektlari faoliyati natijalarining tahlil davridagi o'zgarishlarini ifodalovchi umumiy o'rtacha reytingi	$UR_{KB} = \sum_{i=1}^n R_i UR_{KB} = \sum_{i=1}^n R_i$	UR_{KB} - kichik biznes sub'yektlari faoliyati natijalarining tahlil davridagi o'zgarishlarini ifodalovchi umumiy o'rtacha reytingi; RR - kichik biznes sub'yektlarining tahlil davridagi muayyan faoliyati bo'yicha reytingi, o'rin; i - reyting baholashda hisobga olinayotgan ko'rsatkich; n - reyting baholashda hisobga olinayotgan ko'rsatkichlar soni.

Shu o'rinda ta'kidlash lozimki, yuqoridagi hisob-kitoblar orqali baholangan natijalar umumiy tavsif kasb etadi. Chunki, ushbu ko'rsatkichlar:

birinchidan, hududlarning iqtisodiy salohiyati darajalarini hisobga olmaydi;

ikkinchidan, bu natijalar aynan mahalliy darajada boshqarish ta'siri ekanligini ifodalay olmaydi.

Shunga ko'ra, hududlardagi kichik biznes faoliyatidagi natijalarning hosil bo'lishi ko'p jihatdan ularning iqtisodiy salohiyatiga bog'liq. Bunda hududlarning faoliyat natijalari asosiy iqtisodiy faoliyat ko'rsatkichlarining iqtisodiy resurs birligiga nisbati orqali baholanishi lozim. Bizning tadqiqotimiz doirasida maxalliy (xududiy) resurslar sifatida quyidagilarni hisobga olish tavsiya etiladi:

- 1) hududlardagi aholi soni.
- 2) hududlardagi kichik biznes sub'yektlarida bandlar soni;
- 3) hudud maydoni.

Namangan viloyati tuman va shaharlari kesimida mahalliy darajada boshqarish iqtisodiy mexanizmining samaradorligini baholashda kichik biznes sub'yektlari faoliyati natijalarini ifodalovchi quyidagi ko'rsatkichlar belgilab olindi:

- 1) kichik biznes sub'yektlari tomonidan ishlab chiqarilgan yalpi qishloq xo'jaligi mahsuloti hajmi;
- 2) kichik biznes sub'yektlari tomonidan ishlab chiqarilgan sanoat mahsulotlari hajmi;
- 3) kichik biznes sub'yektlari tomonidan ishlab chiqarilgan iste'mol mollari hajmi;
- 4) kichik biznes sub'yektlari tomonidan amalga oshirilgan chakana savdo aylanmasi hajmi;
- 5) kichik biznes sub'yektlari tomonidan ko'rsatilgan jami xizmatlar hajmi.

Namangan viloyatida 2018–2022-yillarda mazkur ko'rsatkichlarning o'rtacha arifmetik qiymati ($O'DKB$) hamda reytingi bo'yicha ma'lumotlarni quyidagi jadval orqali kuzatish mumkin (2-jadval).

2-jadval: Namangan viloyatida 2018–2022-yillarda kichik biznes sub'yehtlari faoliyati natijalarini ifodalovchi asosiy ko'rsatkichlar²

Shahar va tumanlar	Yalpi qishloq xo'jaligi mahsuloti hajmi		Sanoat mahsulotlari hajmi		Iste'mol mollari hajmi		Chakana savdo aylanmasi hajmi		Jami ko'rsatilgan xizmatlar hajmi	
	O'D _{KB}	Reyting	O'D _{KB}	Reyting	O'D _{KB}	Reyting	O'D _{KB}	Reyting	O'D _{KB}	Reyting
Namangan sh.	1,228	2	1,282	9	1,268	8	1,273	6	1,212	12
Mingbuloq	1,275	1	1,865	1	2,923	1	1,291	4	1,402	2
Kosonsoy	1,139	11	1,520	4	1,480	3	1,206	12	1,376	5
Namangan	1,152	10	1,198	12	1,212	9	1,306	3	1,245	11
Norin	1,219	3	1,383	7	1,130	12	1,267	7	1,404	1
Pop	1,212	4	1,201	11	1,367	7	1,363	1	1,333	7
To'raqo'rg'on	1,192	6	1,622	3	1,391	6	1,230	9	1,280	10
Uychi	1,156	9	1,330	8	1,162	10	1,333	2	1,399	3
Uchqo'rg'on	1,181	7	1,233	10	1,155	11	1,238	8	1,339	6
Chortok	1,164	8	1,408	6	1,460	5	1,277	5	1,324	8
Chust	1,134	12	1,753	2	1,723	2	1,226	10	1,379	4
Yangiqo'rg'on	1,121	5	1,462	5	1,463	4	1,216	11	1,286	9

Namangan viloyati shahar va tumanlarining alohida faoliyat turlari natijalari bo'yicha reyting ma'lumotlari asosida hisoblangan umumiy reytingni quyidagi jadval orqali guruhlariga ajratilgan holda ifodalash mumkin (3-jadval).

3-jadval: Namangan viloyati shahar va tumanlarining kichik biznes faoliyat natijalari bo'yicha umumiy o'rtacha reytingi³

Daraja guruhleri	Hududlar
Yuqori daraja (1 – 4)	Mingbuloq (1,8)
O'rta daraja (4 – 6)	To'raqo'rg'on (6,8), Yangiqo'rg'on (6,8), Uychi (6,4), Chortok (6,4), Norin (6), Pop (6), Chust (6)
Quyi daraja (7 – 12)	Namangan (9), Uchqo'rg'on (8,4), Namangan sh. (7,4), Kosonsoy (7)

Jadval ma'lumotlaridan ko'rinadiki, 2018–2022-yillarda Namangan viloyati shahar va tumanlarining kichik biznes faoliyat natijalari bo'yicha umumiy o'rtacha reytingi darajasi bo'yicha Mingbuloq tumani peshqadamlik qilsa, aksincha, Namangan tumani eng oxirgi o'rinni egallagan.

Navbatdagi bosqichda 2-jadvalda keltirilgan Namangan viloyati hududlarining 2018–2022-yillar bo'yicha o'rtacha geometrik qiymatdagi tuzatish koeffitsiyentlaridan foydalangan holda kichik biznes sub'yehtlari faoliyat natijalarini qaytadan hisoblab chiqildi (4-jadval).

² Muallifning ishlanmasi asosida tuzilgan.

³ Muallifning ishlanmasi asosida tuzilgan.

4-jadval: Namangan viloyatida kichik biznes sub'ektlari faoliyati natijalarini ifodalovchi asosiy ko'rsatkichlarning hudud iqtisodiy salohiyati jihatidan tuzatilgan qiymati va reytingi⁴

Shahar va tumanlar	Yalpi qishloq xo'jaligi mahsuloti hajmi		Sanoat mahsulotlari hajmi		Iste'mol mollari hajmi		Chakana savdo aylanmasi hajmi		Jami ko'rsatilgan xizmatlar hajmi	
	O'D _{KB}	Reyting	O'D _{KB}	Reyting	O'D _{KB}	Reyting	O'D _{KB}	Reyting	O'D _{KB}	Reyting
Namangan sh.	1,262	2	1,3141	9	1,298	8	1,312	5	1,229	12
Mingbuloq	1,276	1	1,865	1	2,923	1	1,292	6	1,402	2
Kosonsoy	1,146	12	1,527	4	1,490	5	1,214	12	1,388	5
Namangan	1,181	9	1,227	11	1,242	9	1,340	2	1,277	11
Norin	1,214	5	1,380	7	1,125	12	1,261	10	1,401	3
Pop	1,217	4	1,208	12	1,376	7	1,372	1	1,340	8
To'raqo'rg'on	1,236	3	1,692	3	1,449	6	1,275	8	1,328	9
Uychi	1,150	10	1,3144	8	1,151	11	1,327	3	1,399	4
Uchqo'rg'on	1,203	6	1,264	10	1,184	10	1,262	9	1,363	6
Chortok	1,195	7	1,442	6	1,499	3	1,315	4	1,361	7
Chust	1,190	8	1,847	2	1,814	2	1,279	7	1,456	1
Yangiqo'rg'on	1,149	11	1,513	5	1,498	4	1,248	11	1,307	10

Yuqoridagi Namangan viloyati shahar va tumanlarining alohida faoliyat turlari natijalariga ko'ra reyting ma'lumotlari asosida hisoblangan umumiy reyting singari hudud iqtisodiy salohiyati jihatidan tuzatilgan qiymati reytingini guruhlar bo'yicha aniqlandi (5-jadval).

5-jadval: Namangan viloyati shahar va tumanlarining hudud iqtisodiy salohiyati jihatidan tuzatilgan kichik biznes faoliyat natijalari bo'yicha umumiy o'rtacha reytingi⁵

Daraja guruhlar	Hududlar (farqi +,-)
Yuqori daraja (1 – 3)	Mingbuloq (2,2; -0,4)
O'rta daraja (4 – 6)	Chust (4; +2,0), Chortoq (5,4; +1,0), To'raqo'rg'on (5,8; +1,0), Pop (6,4; -0,4), Norin (7,4; -1,4)
Quyi daraja (7 – 12)	Namangan sh. (7,2; +0,2), Uychi (7,2; -0,8), Kosonsoy (7,6; -0,6), Uchqo'rg'on (8,2; +0,2), Yangiqo'rg'on (8,2; -1,4), Namangan (8,4; +0,6)

Jadval ma'lumotlaridan ko'rinadiki, Namangan viloyati shahar va tumanlarida faoliyat ko'rsatayotgan kichik biznesning asosiy ko'rsatkichlari natijalari hududning iqtisodiy salohiyati jihatidan tuzatish kiritilgandan so'ng yo ijobiy (+), yoki salbiy (-) tomonga o'zgargan. Jumladan, Chust (+2,0), Chortoq (+1,0), To'raqo'rg'on (+1,0), Uchqo'rg'on (+0,2), Namangan (+0,6) tumanlari va Namangan shahri (+0,2)da reyting o'rinlarida yuqoriga siljishlar bo'lsa, Mingbuloq (-0,4), Pop (-0,4), Norin (-1,4), Uychi (-0,8), Kosonsoy (-0,6), Yangiqo'rg'on (8,2; -1,4) tumanlari reyting ko'rsatkichlari, aksincha, pastlagan.

Mazkur dissertatsiya doirasida "BUSINESS INDICATOR" Hududlarda tadbirkorlikning rivojlanganlik darajasi ko'rsatkichlarini hisoblash va baholash bo'yicha avtomatlashtirilgan onlayn axborot tizimi ma'lumotlari asosida Namangan viloyatida tadbirkorlikning rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillarni boshqarish darajasi tahlil qilingan. Bunda viloyat tuman va shaharlarida tadbirkorlik rivojlanganligining umumiy darajasidan kelib chiqqan holda, tadbirkorlardan kelib tushgan murojaatlar, tadbirkorlik sub'ektlarining yashovchanligi, hududda bo'sh turgan bino-inshootlar va uchastkalardan foydalanish, aholini ish bilan ta'minlash, hududdagi tadbirkorlarning davlat byudjet tushumlaridagi ulushi indikatorlarining yillar bo'yicha o'rtacha ma'lumotlari hisoblab chiqildi (6-jadval).

⁴ Muallifning ishlanmasi asosida tuzilgan.

⁵ Muallifning ishlanmasi asosida tuzilgan.

6-jadval: Namangan viloyati tuman va shaharlarida tadbirkorlardan kelib tushgan murojaatlar⁶

Tumanlar	Tadbirkorlardan kelib tushgan murojaatlar	Tadbirkorlik sub'yektlarining yashovchanligi	Bo'sh turgan bino-inshootlar va uchastkalardan foydalanish	Aholini ish bilan ta'minlash	Tadbirkorlarning davlat byudjet tushumlaridagi ulushi
Kosonsoy	9,20	5,55	5,98	3,13	1,18
Mingbuloq	8,75	5,88	6,03	3,30	1,60
Namangan sh.	8,85	5,78	5,28	3,85	2,05
Namangan	9,20	5,68	5,73	4,13	1,33
Norin	8,55	5,90	5,73	3,15	1,23
Pop	8,83	5,73	4,95	2,78	1,45
To'raqo'rg'on	9,48	6,23	6,30	3,03	1,35
Uchqo'rg'on	9,00	5,55	6,25	2,95	1,48
Uychi	8,85	5,53	5,93	3,73	1,45
Chortoq	8,90	5,35	5,55	2,93	1,15
Chust	8,93	5,35	6,03	3,00	1,20
Yangiqo'rg'on	8,80	5,38	5,03	2,73	1,25
Viloyat bo'yicha	6,13	4,50	5,80	3,45	1,70

Mazkur reyting uslubiyoqidagi o'ziga xos jihat – ayrim indikatorlarning hududdagi tadbirkorlar o'rtasida o'tkazilgan so'rov natijalari asosida shakllantirilishi hisoblanadi. Jumladan, shunday indikatorlar qatorida tadbirkorlarning davlat tashkilotlariga bo'lgan ishonchi (1-indikator), bank xizmatlari ko'rsatilishi sifati (2-indikator), muhandislik-kommunikatsiya tarmoqlariga ulanish va ta'minlanganligi (3-indikator), homiylikka va boshqa tadbirlarga majburiy jalb etish (4-indikator)ni ko'rsatish mumkin.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Kichik biznes subyektlari faoliyatini tartibga solish, ayniqsa, muayyan maqsadlarga erishish yo'nalishida yaxlit soha sifatida boshqarishning zarurligini bu boradagi "o'ziga xos tizimli zanjir" orqali ifodalash mumkin.

Kichik biznesning afzal tomonlaridan biri – bu undagi boshqaruvning sodda va ixchamligi hisoblanadi. Har qanday iqtisodiy subyekt singari kichik biznes ham alohida soha sifatida boshqaruv jarayonlarini taqozo etadi, biroq bu o'rinda, boshqa iqtisodiy subyektlardan farq qiluvchi, o'ziga xos xususiyatlar namoyon bo'ladi.

Kichik biznes faoliyati o'z tabiatiga ko'ra ko'proq mahalliy boshqaruvga yaqin hisoblanib, tadqiqot davomida mazkur qoidani asoslovchi holatlar ifodalab berilgan.

Kichik biznes subyektlarini boshqarishda mazkur jarayonning mahalliy boshqaruv idoralari faoliyati bilan mushtarakligini ochib berish muhim hisoblanib, bunda qator yondashuvlar, shu jumladan, kichik biznesning afzallik va kamchiliklari nuqtai nazaridan yondashuvdan foydalanish mumkin. Shunga ko'ra, mqolada das-tlab kichik biznes afzallik jihatlarining soha korxonalariga ta'siri hamda mahalliy boshqaruv bilan mushtarakligi holatlari ilmiy jihatdan asoslab berilgan.

⁶ Muallif tomonidan quyidagi manba asosida tuzilgan: "BUSINESS INDICATOR" Hududlarda tadbirkorlikning rivojlanganlik darajasi ko'rsatkichlarini hisoblash va baholash bo'yicha avtomatlashtirilgan onlayn axborot tizim. - <https://b-indicator.uz>

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Бокаев А.В. Местное самоуправление и малый бизнес. Бизнес становится главным фактором поддержания жизни во многих муниципальных образованиях. // Известия Иркутской государственной экономической академии (Байкальский государственный университет экономики и права). - Электронный научный журнал. 2011. №3. -<http://eizvestia.isea.ru>
2. Журавлев Д.М. Организационно-экономический механизм управления устойчивым развитием региона // Креативная экономика. – 2019. – Том 13. – № 2. – С.249-260. doi:10.18334/ce.13.2.39905
3. Бычкова А.Н. Экономический механизм: определение, классификация и применение.-Вестник Омского университета. Серия "Экономика". 2010. № 4. С. 37.
4. Убайдуллаев А.Т. Кичик бизнесни бошқаришда услубий ёндашувлар.// "Zamonaviy ta'lim tizimini rivojlantirish va unga qaratilgan kreativ g'oyalar, takliflar va yechimlar" mavzusidagi 23-sonli respublika ilmiy-amaliy on-line konferensiyasi materiallari to'plami 15-sentyabr, 2021-yil 23-son.
5. <https://scholar.google.com>
6. Требова С.В., Плешаков П.С. Предпринимательские способности населения: понятие и измерение // Современные исследования социальных проблем (электронный научный журнал), №9(17), 2012. –www.sisp.nkras.ru
7. Артемова О.В., Логачева Н.М., Нестеренко И.Ю. Ресурсы для развития малого и среднего предпринимательства региона //Социум и власть. 2018. № 2 (70). С.48-55.;
8. Багинова В.М., Беломестнов В.Г. Потенциал развития малого промышленного предпринимательства в регионе. // Известия Иркутской государственной экономической академии. 2015. Т. 25, № 6. С.999-1003.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 5

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.